

РОЛЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЕННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ ВІЙСЬКОВОЇ ЛЕКСИКИ

Юлія ЯСЕНЧУК

*асистент кафедри іноземної філології та перекладу
Вінницького торговельно-економічного інституту
Державного торговельно-економічного університету
вул. Соборна, 87, м. Вінниця
ORCID: 0000-0001-8507-7274
j.yasenchuk@vtei.edu.ua*

У статті розглянуто роль, особливості творення та перекладу військової лексики й неологізмів у сучасному мовному просторі. Акцент зроблено на динамічних процесах формування військової термінології, що зумовлені як технічним прогресом, так і змінами у соціально-політичному контексті, зокрема подіями, пов'язаними з воєнними конфліктами останніх років. Проаналізовано основні джерела появи нових військових термінів і неологізмів: інноваційні технології у сфері озброєння, медійний дискурс, соціальні мережі, а також вплив розмовного мовлення та Інтернет-комунікації на формування експресивних лексичних одиниць. Окреслено провідні словотвірні моделі, зокрема запозичення, калькування, аббревіації, семантичні зрушення, що сприяють збагаченню лексичної системи мови та відображають актуальні суспільні процеси.

Окрему увагу приділено проблемі перекладу новітніх військових одиниць, зокрема труднощам відтворення національно маркованих і експресивно забарвлених неологізмів («рашизм», «бавовна», «орки») засобами англійської мови. Проаналізовано типові стратегії перекладу таких одиниць: транскрибування, калькування, описовий переклад, адаптацію та визначено критерії їх вибору залежно від комунікативного контексту, функціонального навантаження і прагматичної мети тексту. Зазначено, що переклад військової лексики потребує не лише лінгвістичної компетентності, а й знання культурних, політичних і дискурсивних особливостей мовного середовища.

Зроблено висновок, що військова лексика виконує не лише номінативну, а й соціокультурну, ідентифікаційну та ідеологічну функцію, відображаючи колективний досвід народу в умовах війни.

Подальші дослідження у цій сфері мають бути спрямовані на укладання багатомовних термінологічних глосаріїв, розроблення методичних рекомендацій для перекладачів і вдосконалення перекладацьких стратегій, що забезпечать адекватність та точність відтворення військової термінології у міжмовній комунікації.

Ключові слова: військова лексика, неологізми, переклад, інформаційний простір, термінологія, російсько-українська війна.

ROLE AND SPECIFIC FEATURES OF CREATION AND TRANSLATION OF MILLIRATY LEXIS

Yuliia YASENCHUK

*Assistant Lecturer at the of Department of Foreign Philology and Translation
Vinnytsia Institute of Trade and Economics of State University of Trade and
Economics*

87 Soborna str., Vinnytsia

ORCID: 0000-0001-8507-7274

j.yasenchuk@vtei.edu.ua

The article examines the role, features, and specific characteristics of the formation and translation of military vocabulary and neologisms in the modern linguistic space. Particular attention is paid to the dynamic processes of military terminology development, which are influenced by technological progress as well as socio-political changes, especially those related to recent armed conflicts. The paper analyzes the main sources of new military terms and neologisms: innovative technologies in the field of weaponry, media discourse, social networks, and the impact of colloquial speech and online communication on the creation of expressive lexical units. The study outlines the main word-formation models – borrowing, calquing, abbreviation, and semantic shift – that contribute to the enrichment of the lexical system and reflect current social and cultural processes.

Special attention is given to the problem of translating newly formed military units, particularly the difficulties of rendering nationally marked and emotionally charged neologisms such as *rashism*, *cotton* (as a euphemism for explosion), and *orcs* into English. The article analyzes common translation strategies – transcription, calquing, descriptive translation, and adaptation – and determines the criteria for their use depending on the communicative context, functional purpose, and pragmatic orientation of the text. It is emphasized that the translation of military vocabulary requires not only linguistic competence but also awareness of the cultural, political, and discursive specifics of the target language environment.

The study concludes that military vocabulary performs not only a nominative but also a sociocultural, identificational, and ideological function, reflecting the collective experience and worldview of society in wartime. Further research in this field should focus on compiling multilingual terminological glossaries, developing methodological recommendations for translators, and improving translation strategies that ensure the accuracy and adequacy of military terminology transfer in cross-linguistic communication.

Key words: *military vocabulary, neologisms, translation, information space, terminology, Russian-Ukrainian war.*

Постановка проблеми. В епоху глобальних змін, викликів та активних військових конфліктів вивчення військової лексики та неологізмів набуває особливої актуальності. Збройна російська агресія у лютому 2014 р. та повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 р. стали каталізаторами творення нових термінів, запозичень, семантичних новоутворень в українському словнику та початку використання не лише військовими, а й журналістами, кореспондентами та звичайними українцями.

Ураховуючи те, що українські військові проходять постійне навчання, спілкуються з іноземними партнерами, налагоджують логістику та співпрацю в межах міжнародних організацій, переклад військової лексики має велике значення для адекватного трактування, ефективних переговорів та правильної передачі інформації у ЗМІ. Сама проблема полягає у складності відтворення новітніх термінів у різних мовах через відсутність усталених еквівалентів, культурні особливості та емоційно-експресивний характер значної кількості неологізмів. Наприклад, слово «engagement» у розмовній мові означає «заручини», а у військовій лексиці – «зіткнення».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання військового перекладу сьогодні стоїть гостро, оскільки від його точності та правильності залежать якості ведення переговорів, правильне використання військової техніки та самих військових термінів у цілому. Здебільшого за якісний переклад відповідають саме військові перекладачі, оскільки вони постійно мають справу з особливостями даної сфери. Проте і цивільні перекладачі займаються його дослідженням. Багато вітчизняних перекладознавців нині займаються детальним його дослідженням. Для себе ми виділили таких науковців, як В. В. Балабін, С. Я. Янчук, О. М. Нікіфорова, О. А. Торба та ін.

Метою статті є дослідження ролі військової лексики та неологізмів у сучасному мовному просторі, аналіз їхніх особливостей творення, а також визначення основних стратегій та проблем перекладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Військова лексика являє собою підсистему термінології, яка охоплює поняття, пов'язані зі збройними силами, озброєнням, тактикою, стратегією, військовими діями та організацією оборонних структур. Її особливістю є прагнення до точності, уніфікації та міжнародної стандартизації (наприклад, документація НАТО).

А отже, можемо зазначити, що у сучасному світі проблема нашого дослідження є як ніколи актуальна, оскільки військовий вокабуляр української мови невпинно збільшується та збагачується, тож можемо стверджувати, що формування лексики та неологізмів у військовому дискурсі є критично важливим для лінгвістів, військових фахівців і перекладачів, тому що це може допомогти не лише аналізувати вплив різних чинників на мовний розвиток у військовій сфері, а й особливості передачі з урахуванням правил перекладу та адекватності передачі значень.

Звісно, зазначаючи способи наповнення української мови новими військовими словами, ми можемо зазначити такі популярні методи, як запозичення, калькування, словотвір (композиції, аббревіації) та семантичні зрушення.

Із погляду перекладознавства військову лексику вивчають у контексті термінознавства, соціолінгвістики, когнітивної лінгвістики. Особливої уваги заслуговує прагматичний аспект: у військових текстах важлива не лише точність, а й емоційний вплив на адресата.

Для здійснення ґрунтовного аналізу *матеріалами* для дослідження стали різнотипні джерела, що відображають актуальний стан військової лексики та неологізмів у сучасному комунікативному просторі, а саме: матеріали англomовних медіатекстів, онлайн-словника НАТО та словника військових термінів. Після цього ми виявили для себе такі *методи* дослідження, як дескриптивний метод, метод контент-аналізу, порівняльно-зіставний метод, етимологічний аналіз та прагматичний аналіз.

Отже, говорячи про переклад будь-яких слів різних сфер, необхідно пам'ятати про особливості їх перекладу та різні чинники впливу на цей процес. Загалом військову лексику можна віднести до лексики науково-технічного спрямування, адже вона застосовується конкретною сферою. Відповідно до В. Карабана, виокремлюють такі лексичні труднощі науково-технічного перекладу: багатозначність слів (термінів) та вибір адекватного словникового відповідника або варіанта перекладу слова (терміна), особливості вживання загальнонародних слів у науково-технічних текстах, правильне застосування того чи іншого способу перекладу лексики, визначення межі припустимості перекладацьких лексичних трансформацій, переклад термінів-неологізмів, аббревіатур, такі «фальшиві друзі» перекладача, як псевдоінтернаціоналізми, лексикалізовані форми множини іменників та терміни-омоніми, етноспецифічна лексика й етнонаціональна варіантність термінів, іншомовні слова та терміни в англійських науково-технічних текстах, різного роду власні імена/назви (фірм, установ і організацій) тощо [3].

Під час перекладу термінів з англійської мови українською лінгвісти передусім намагаються знайти лексичний еквівалент – постійну лексичну відповідність, яка точно збігається зі значенням слова. Це завдання є складним, оскільки багато термінів з'явилися відносно нещодавно, тому не завжди можливо їх накласти на реалії у нашій країні [8].

Оскільки переклад є найпоширенішим способом наповнення термінологічної лексики, перекладачі завжди зіштовхуються з проблемою правильно підібраного відповідника. І якщо в мові перекладу бракує необхідних лексичних одиниць, саме перекладачі першими намагаються створити в ній відповідні лексичні еквіваленти [2].

Існують основні прийоми перекладу термінів, такі як описовий переклад, переклад за допомогою використання родового відмінка, калькування або дослівний переклад, транскрибування, транслітерація, переклад за допомогою використання різних прийменників [2].

Як зазначалося, для здійснення нашого дослідження ми використовували засоби масової інформації (найбільше – англomовний сайт BBC), словники НАТО та військові словники. На основі цього ми створили таблиці термінів та аббревіатур.

Українсько-англійський перелік військових термінів

Українські терміни	Англійський переклад
безпосередня авіаційна підтримка	close air support
безпосередня вогнева підтримка	close supporting fire
безпосередня підтримка	direct support
бойова стійкість	sustainability
бойове завдання/місія	mission
бойове розпорядження	fragmentary order (FRAGO)
бойовий наказ	operation order (OPORD)
бойовий порядок	order of battle (ORBAT)
бойовий порядок/побудова військ	formation
бойові порядки підрозділів	Disposition
варіант дій	course of action (COA)
варіант дій	course of action (COA)
взаємодія	liaison
висадка морського десанту	amphibious assault
відволікання	diversion
вогневе ураження	fires
встановлена операційна процедура	standing operating procedure (SOP)
ділянка бойового зіткнення	engagement area
дозвіл на відкриття вогню	engagement authority (EA)
дозор/секрет	screen
захист військ	force protection (FP)
захід координації вогневої підтримки	fire support coordination measure (FSCM)
зачищення району	mopping up
зіткнення	engagement
знешкодження вибухових боєприпасів	explosive ordnance disposal (EOD)

Отже, здійснюючи підсумок перекладу слів, наявних у табл. 1, можемо зробити висновок, що для якісного перекладу ми, перш за все, перевіряли значення слова, адже в різних сферах ці слова мають абсолютно протилежні значення. Для цього ми застосовували словник НАТО зі значеннями слів. Лише після перевірки значення ми розпочинали роботу з калькуванням. Саме тому найбільш поширеним методом перекладу військових слів для нас став описовий переклад, а також калькування.

Наступним блоком роботи стали аббревіатури військової лексики. Вони були одними з найскладніших, адже для їх адекватного перекладу ми спершу перевіряли їх повне написання, а вже потім переходили до перекладу. Під час роботи ми помітили, що лише приблизно 25% англійських аббревіатур мають українських еквівалент. При цьому під час перекладу було застосовано такі методи, як описовий, калькування відповідника. Значно рідше було застосовано транслітерацію та транскодування.

Українсько-англійський перелік військових абревіатур

Англійська абревіатура	Англійський термін	Українська абревіатура	Український переклад
AA	Assembly area	РЗ	Район зосередження
AAR	After-Action Review	АПД	Аналіз проведених дій
AO	Area of Operations	-	Район ведення бою (дій) / Район операції (бойового завдання)
AREA	Area	-	Район дій
APOD	Airport of debarkation	-	Аеродром висадки
APOE	Airport of embarkation	-	Аеродром завантаження
BP	Battle position	-	Бойові позиції
CAS	Close air support	-	Безпосередньої авіаційної підтримки
EA	Engagement Area	-	Ділянка бойового зіткнення / Район ведення вогню
EEI	Essential Tasks	-	Основні завдання
E-ENEMY	Enemy	-	Противник, сили і засоби противника
FRAGO	Fragmentary Order	БР	Бойове розпорядження
FS	Fire support	-	Вогнева підтримка
FSO	Fire support officer	-	Офіцер вогневої підтримки
FSCL	Fire support coordination line	-	Рубіж координації вогневої підтримки
FFA	Free-fire area	-	Район вільного ведення вогню
FEBA	Forward edge of the battle area	-	Лінія бойового зіткнення
HPT	High-payoff targets	-	Першочергові цілі для ураження
HPTL	High-payoff targets list	-	Перелік першочергових цілей
HVTL	High Value Target List	-	Перелік важливих пріоритетних цілей (об'єктів) противника для ураження
HVTs	High-value targets	-	Важливі (пріоритетні) цілі
LD	Line of departure	-	Вихідний рубіж
LC	Line of contact	-	Лінія зіткнення / Рубіж переходу в атаку з положення безпосереднього зіткнення з противником
MDMP ППВР	Military Decision Making Process	ППВР	Процес прийняття військового рішення
ME	Main Efforts	ОС	Основні зусилля
METT-TC	Mission, Enemy, Terrain and Weather, Troops and support available – time available and civil considerations	ЗПМСЧ-ЦН	Завдання, противник, місцевість та погодні умови, свої війська та підтримка: наявний час, цивільні аспекти
M	Mission	-	Завдання/Бойове завдання
MA	Mission Analysis	-	Аналіз завдання
NATO	North Atlantic Treaty Organization	НАТО	Організація Північноатлантичного Договору
NFA	No-fire area	-	Район заборони ведення вогню
OPLAN	Operations Plan	ПО	План операції (бою) / Оперативний план
OPORD БН	Operation Order	-	Бойовий наказ
Ov O	Overlay Order	-	Графічна частина бойового наказу
OP	Observation post	-	Пост спостереження

PIRs	Priority information requirements	-	Відомості про склад, стан (можливості), положення, характер дій противника, смугу (район) майбутніх дій (погодні умови)
PL	Phase line	-	Рубіж регулювання (рубіж етапу)
RECON	Reconnaissance	-	Рекогносцировка
TLP	Troop Leader Procedures	ППОР	Процедури управління підрозділами/ Процедури прийняття одноосібних рішень (відділення-рота)
WARNO	Warning Order	ПБР	Попереднє бойове розпорядження
WARNO#1,2	Warning order	(ПР)	Попереднє розпорядження
WARNO#3	Warning order	(ПБР)	Попереднє бойове розпорядження
5 Ws	Who? What? Where? When? Why?	5 питань	(Хто? Що? Де? Коли? Чому?)

Висновки й перспективи подальшого дослідження. В умовах сучасних реалій в Україні та постійного невпинного розвитку української мови в умовах війни українська мова надзвичайно розширює свої лексичні горизонти. У ході дослідження з'ясовано, що військова лексика становить важливий та динамічний пласт сучасної мови, розвиток якого безпосередньо пов'язаний із соціально-політичними процесами, технологічним прогресом і глобалізацією. Військові терміни виконують не лише суто номінативну функцію, забезпечуючи точність комунікації в армійському та міжнародному середовищі, а й стають потужним інструментом формування суспільної свідомості, національної ідентичності та інформаційного протистояння.

Особливе значення має проблема перекладу військової термінології. Установлено, що для відтворення військової лексики найбільш поширеними є стратегії транскрибування, калькування, описового перекладу.

Проведений аналіз дає змогу зробити висновок, що сучасні військові терміни нині відіграють роль маркера історичного часу. Їх поява та закріплення у мовному просторі є відображенням трансформаційних процесів у суспільстві. У контексті війни ці одиниці стають не лише засобом номінації, а й інструментом символічної боротьби, відображенням колективних емоцій та переживань.

Таким чином, роль військової лексики виходить за межі суто термінологічної сфери, адже вона формує інформаційний простір, впливає на міжнародний імідж держави та сприяє консолідації суспільства.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на укладання багатомовних глосаріїв сучасних військових неологізмів, аналіз їх функціонування у різних жанрах та розроблення рекомендацій для перекладачів, що працюють у сфері військової комунікації. Саме такий підхід сприятиме підвищенню точності, ефективності та культурної адекватності міжмовної взаємодії у глобалізованому світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балабін В.В. Теоретико-концептуальні основи військового перекладу. *Філологічні трактати*. 2018. Т. 10. № 1. С. 7–18. URL: http://nbuv.gov.ua/u/jrn/filtr_2018_10_1_3. (дата звернення: 23.08.2025).

2. Герасімова О.М. Особливості перекладу термінів (на прикладі прикордонного дискурсу). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2016. № 22. С. 180–182
3. Карабан В. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004. 407 с.
4. Пуш О.М., Гасюк Н.В. Особливості перекладу військової термінології. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. № 58. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2022.58.68>
5. Словник військових та суміжних термінів (Dictionary Of Military and Associated Terms) Department of Defence 15 February 2016.
6. Словник термінів та визначень НАТО / Офіс зі стандартизації НАТО, 2021 РІК (NATO glossary of terms and definitions, NATO standardization office (NSO), 15 December 2021.
7. Торба О.А. Особливості військового перекладу. *Соціально-гуманітарні проблеми ХХІ століття: актуальність, багатополарність, перспективи розвитку* : матеріали І науково-практичної конференції, м. Полтава, 29 листопада 2022 р.
8. Фурт Д.В. Способи перекладу термінів українською мовою з англійської. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного університету*. 2018. № 17. С. 272–281. <https://doi.org/10.31812/filstd.v17i0.196>
9. Hafsa Khalil Russia launches biggest wave of strikes on Ukraine for weeks. BBC News, 21.08.2025. URL: <https://www.bbc.com/news/articles/c62wj8yje2eo> (дата звернення 25.08.2025)
10. No Ceasefire, No Deal: What Summit Means for Trump, Putin and Ukraine. BBC News, 16.08.2025. URL: <https://www.bbc.com/news/articles/clyvd3gkg1po> (дата звернення: 23.08.2025).
11. Patrick Jackson Why Donetsk 'fortress belt' matters so much for Ukraine's defences. BBC News, 20.08.2025 URL: <https://www.bbc.com/news/articles/cj6yd4d5zj6o> (дата звернення: 25.08.2025)
12. The Visual Journalism team Ukraine in maps: Tracking the war with Russia. BBC News, 22.08.2025. URL: <https://www.bbc.com/news/articles/c0l0k4389g2o> (дата звернення: 25.08.2025).
13. Tom Edgington & Nick Eardley How much has the US given to Ukraine? BBC News, 21.08.2025. URL: <https://www.bbc.com/news/articles/crew8y7pwd5o> (дата звернення: 23.08.2025).

REFERENCES

1. Balabin, V.V. (2018). Teoretyko-kontseptualni osnovy viiskovoho perekladu [Theoretical and conceptual framework for military translation]. *Filolohichni traktaty*. T. 10, № 1. Sumy, S. 7–18. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/u/jrn/filtr_2018_10_1_3. (date of accessed 23.08.2025) [in Ukrainian].
2. Herasimova, O.M. (2016) Osoblyvosti perekladu terminiv (na prykladi prykordonnoho dyskursu) [Peculiarities of terms translation (on the example of the

border discourse)]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Filolohiia.*, (22), S. 180–182 [in Ukrainian].

3. Karaban, V. (2004). *Pereklad anhliiskoi naukovoï i tekhnichnoi literatury. Hramatychni trudnoshchi ta zhanrovo-stylistychni problemy*. Vinnytsia : Nova knyha. 407 s. [in Ukrainian].

4. Push, O., & Hasiuk, N. (2022). Osoblyvosti perekladu viiskovoi terminolohii [Peculiarities of translation of military terminology]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Filolohiia*. № 58. Odesa, <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2022.58.68> [in Ukrainian].

5. *Slovnyk Viiskovykh ta sumizhnykh terminiv* [Dictionary Of Military and Associated Terms] Department of Defence 15 February 2016.

6. *Slovnyk Terminiv ta vyznachen NATO*, ofis zi standartyzatsii NATO, 2021 RIK [NATO glossary of terms and definitions, NATO standardization office (NSO)], 15 December 2021.

7. Torba, O.A. (2022). Osoblyvosti viiskovoho pereklalu [Features of military translation]. *Sotsialno-humanitarni problemy XXI stolittia: Aktualnist, bahatopoliarnist, perspektyvy rozvytku. Materialy I naukovo-praktychnoi konferentsii*. Poltava, 29 lystopada. [in Ukrainian].

8. Furt, D.V. (2018). Sposoby perekladu terminiv ukrainskoiu movoiu z anhliiskoi [Ways of translating terms from English into Ukrainian.]. *Filolohichni studii. Naukovyi visnyi Kryvorizkoho derzhavnoho universytetu*. № 17. Kryvyi Rih, 272-281 <https://doi.org/10.31812/filst.d.v17i0.196> [in Ukrainian].

9. Hafsa Khalil Russia launches biggest wave of strikes on Ukraine for weeks. BBC News, 21.08.2025 Retrieved from: <https://www.bbc.com/news/articles/c62wj8yje2eo> (date of accessed 25.08.2025).

10. No Ceasefire, No Deal: What Summit Means for Trump, Putin and Ukraine. BBC News, 16.08.2025 Retrieved from: <https://www.bbc.com/news/articles/clyvd3gkg1po> (date of accessed 23.08.2025).

11. Patrick Jackson Why Donetsk «fortress belt» matters so much for Ukraine's defences. BBC News, 20.08.2025 Retrieved from: <https://www.bbc.com/news/articles/cj6yd4d5zj6o> (date of accessed 25.08.2025).

12. The Visual Journalism team Ukraine in maps: Tracking the war with Russia. BBC News, 22.08.2025. Retrieved from: <https://www.bbc.com/news/articles/c0l0k4389g2o> (date of accessed 25.08.2025)

13. Tom Edgington & Nick Eardley How much has the US given to Ukraine? BBC News, 21.08.2025 Retrieved from: <https://www.bbc.com/news/articles/crew8y7pwd5o> (date of accessed 23.08.2025).

Стаття надійшла: 06.09.2025

Прийнято: 19.09.2025

Опубліковано: 02.12.2025

